

Ölümünün 50. Yılında Büyük Eğitim ve Siyaset Adamı Hasan-Âli Yücel (1897-1961)

Fiftieth death anniversary of a great educationer and politician: Hasan-Âli Yücel (1897-1961)

Faik Çelik

Istanbul Üniversitesi Rektör Başkanlığı, İstanbul

İletişim / Correspondence:

Prof. Dr. Faik Çelik
Rektör Başkanlığı, İstanbul
Üniversitesi Rektörlüğü
34000 Beyazıt / İstanbul
Tel: 0212 414 00 00
e-posta: faikcelik@yahoo.com

Cumhuriyet döneminin, eğitim ve kültür hayatımıza ve bu arada Türk yükseköğretimine çok önemli katkıları olan büyük eğitimci ve siyaset adamı Hasan-Âli Yücel 17 Aralık 1897'de İstanbul'da doğdu. Eğitim hayatı sırasında Mekteb-i Osmani, Vefa İdadisi, Cağaloğlu Darülmüallimin-i Aliye (Yüksek Öğretmen Okulu) okullarını bitirdi. 1922 yılı sonunda öğretmenliğe başladı.

1924 yılında Kuleli Askeri Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği, hemen arkasından İstanbul Erkek Lisesi'nde felsefe ve içtimaiyat (sosyoloji), Galatasaray Lisesi'nde ise malumat-ı vataniye (vatandaşlık dersi) öğretmenliği yaptı. Onun küçük yaşta başlayan mevlevî eğitimi, belki de fakültede felsefe bölümünü seçmesine büyük bir etken olmuştur. Öğretmenlik yıllarında, "*Felsefe Elifbası*", "*Süri ve Tatbikî Mantık*", "*Türk Edebiyatı Numuneleri*" adlı eserleri yayınladı.

1927 başında, "Mıntıka Müfettişleri" unvanıyla İstanbul Maarif Emirliğine verildi ancak Maarif Emirlikleri kaldırılınca "Maarif Vekaleti Teftiş Kurulu Üyesi" oldu. 1930'da araştırma ve inceleme göreviyle bir yıllığına Paris'e gönderildi. Buradan geniş bir inceleme ve araştırma dosyasıyla Türkiye'ye döndü ve bu incelemesini "*Fransa'da Kültür İşleri*" adıyla yayınladı. 1931 yılında bazı inceleme ve denetlemlerde bulunmak üzere Atatürk ile birlikte 3 ay süren bir yurt gezisine çıktı. Bu gezide sonraki yıllarda yapılacak birçok icraatın da

tohumları atılmış oldu. Örneğin, 12 Temmuz 1932'de "Türk Dili Tetkik Cemiyeti" kuruldu ve Etimoloji Kolu Başkanlığı'na Hasan Âli getirildi. 1932 yılında, batıdaki benzerleri örnek alınarak kurulan, öğretim üyeleri yurtdışında okumuş kişilerden oluşan Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'ne "müdür" olarak atandı.

Hasan-Âli, 1933 yılı sonunda Maarif Vekaleti Orta Tedrisat Umum Müdürlüğü'ne atandı. Bu dönemde, üniversiteye geçişte liselerin önemi üzerine çalışarak bu konuda bir reform yapma gerektiğine inandı. Meslekî ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü'nü kurdurdu. Hasan-Âli Yücel

1934'te Cumhuriyet Halk Partisi'nden İzmir Milletvekili olarak Meclise girdi. Atatürk'ün ölümünden sonra kurulan Celal Bayar kabinesinde 41 yaşında "Maarif Vekili" oldu. 1946'ya kadar Refik Saydam ve Şükrü Saraçoğlu hükümetlerinde de aynı görevi 7 yıl 7 ay sürdürdü. 1939'da Birinci Eğitim Şurası'nı topladı. 1943'de şuranın ise ikincisi yapıldı. Yücel yine 1939 içinde Birinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi'ni açtı. 1946'da il kez Beden Eğitimi ve Spor Şurası'nı topladı. 4-20 Kasım 1945'te, Londra'da toplanan ve 43 ülkenin katıldığı UNESCO toplantısında ülkemizi temsil etti.

Hasan-Âli Yücel döneminde, Köy Enstitüleri kurularak eğitim ve bilim köylere kadar ulaştırıldı. Gazi Eğitim Enstitüsü'nde, Yücel'in hem arkadaşı hem de meslektaşı eğitimci İsmail Hakkı (Tonguç) ile birlikte gerçekleştirdiği proje ile 17 Nisan 1940'ta Köy Enstitüleri yasası çıkarılarak Köy Enstitüleri kurulmaya başlandı. Sayıları zamanla 21'i bulan Köy Enstitüleri, 1944'ten sonra yılda ortalama 2000 öğretmen yetiştirdi. Ne yazık ki, 1946'da bu öğretim kurumları kapatıldı.

Hasan-Âli Yücel dünya klasiklerinin Türkçe'ye çevrilmesini sağladı. 1940 tarihinde Tercüme Heyeti ilk toplantısını onun başkanlığında yaptı. 1946 sonunda, dünya edebiyatı klasiklerinden 496 eser Türkçeye çevrildi. Yücel'in Maarif Vekilliği sırasında verdiği talimatla Leiden'de İngilizce, Fransızca ve Almanca olarak yayınlanan İslam Ansiklopedisi'nin çevirisi için İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi görevlendirildi. 13 ciltlik bu ansiklopedi ancak 1988'de tamamlandı.

Hasan-Âli Yücel'in döneminde Devlet Konservatuvarı (1940), Ankara Fen Fakültesi (1943), İstanbul Teknik Üniversitesi (1944) ve Ankara Tıp Fakültesi (1945), İzmir Yüksek Ticaret ve İktisat Okulu kuruldu. Dört yıl gibi bir hazırlıktan sonra, 15 Haziran 1946'da 4936 sayılı Üniversiteler Yasası çıkarıldı. Bu yasayla, yüksek öğretim kurumlarının Bakanlıkla olan "sıkı bağı" önemli ölçüde gevşetilmiş, mevcut kuruluşlar yapısal bir bütünlüğe kavuşturulmuş, böylece üniversiteye organik bir karakter kazandırılmış oldu. Bu yasanın getirdiği bir başka sonuç, "dışarıdan denetim" yerine "içeriden denetim" getirmiş olması idi. 1933 Reformundan sonra yükseköğretimde ve üniversitelerin gelişiminde ikinci büyük aşama olan bu yasanın getirdiği diğer yenilikler şunlardır: Bilim ve eğitimdeki sorunları çözmek için inceleme ve araştırmalar yapmak, bu çalışmalarda ilgili milli bilim ve araştırma kurumları ile yabancı veya uluslararası kurumlarla işbirliği yapmak, araştırma ve incelemelerin sonuçlarını doktora adayları ve öğrenciler tarafından yayın haline getirmesini sağlamak ve teşvik etmek, toplumunun genel seviyesini yükseltici bilim verilerini toplumla paylaşmaktır.

Hasan-Âli Yücel, Güneş-Dil Teorisini gerçekçi bulmadığı için bu çerçevedeki tartışmalara katılmadı. "Mevlana'nın

Rubailer'i", "Goethe: Bir Dehanın Romanı" adlı kitaplarını yayınladı. Goethe üzerine çalışması Türkçe'de ilk olması nedeniyle, Goethe madalyasıyla ödüllendirildi.

Hasan-Âli Yücel, 5 Ağustos 1946'da Millî Eğitim Bakanlığı görevinden istifa etti. İstifasından sonra gazetecilik görevine döndü. 1958'de UNESCO Türkiye Milli Komisyonu üyeliğine atandı. 1950-1960 arası dönemde, yurtdışı gezilere çıktı, izlenimlerini ve düşüncelerini "Kıbrıs Mektupları" ve "İngiltere Mektupları" adıyla yayınladı.

1956'dan itibaren, kendi önerisiyle kurulan İş Bankası Yayın İşlerini yönetti. Bu dönemde sağlığı iyice bozulan Yücel 26 Şubat 1961 sabahı, İstanbul'da misafir olarak kaldığı Prof. Dr. Tefik Sağlam'ın evinde enfarktüs'ten vefat etti.

Üç aylık gezi esnasında, Mustafa Kemal'le Hasan-Âli arasında oldukça anlamlı bir diyalog gerçekleşmiştir. Mustafa Kemal, yanında bulunanlara "Türk milleti ne zaman kendini kurtulmuş sayabilir?" diye sorar. Yanındakiler görüşlerini bildirirler, Hasan-Âli de söz alır; "Paşam, Türk milleti ne zaman kurtarıcı arama ihtiyacını duymayacak hale gelirse o zaman kurtulmuş olur" der. Mustafa Kemal, "bu çocuğun ileri attığı, üstünde bizi derin derin düşündürmeye değer bir fikirdir" diyerek beğenisini bildirir.

Hasan-Âli Yücel, Japonya kıyılarında batan Ertuğrul Fırkateyni'nin kaptanı Ali Bey'in torunu ve şair Can Yücel'in babasıdır. Bakan olduğu sırada, şahsına laf gelmesin diye, oğlu tanınmış şair Can Yücel'in yerine oğlunun arkadaşı ünlü beyin cerrahı Gazi Yaşargil'i Amerika'ya eğitime göndermiş olduğunu hatırlatmakta yarar vardır.

Hasan-Âli Yücel, doğumunun 100. yılı dolayısıyla UNESCO tarafından "Hasan-Âli Yücel Yılı" olarak duyurulan 1997'de olduğu gibi, ölümünün 50. yılı olan 2011 yılı içinde de çeşitli törenler ve özellikle üniversitelerde gerçekleştirilen bilimsel etkinliklerle anıldı. Bu önemli eğitim ve siyaset adamının adı hayatını adadığı eğitim ve kültür katkılarında dolayı günümüzde birçok eğitim ve kültür kuruluşunda yaşatılmaktadır. Yaşar Nabi (Nayır)'ın dediği gibi, "aklıyla batıda, gönlüyle doğuda bir düşünce adamı" olan büyük eğitimci Hasan-Âli Yücel'i ölümünün 50. yılında rahmet ve minnetle anıyoruz.

Kaynaklar

<http://www.meb.gov.tr/meb/hasanali/hayati/halibiyografi.htm>

<http://www.istanbul.edu.tr/hay/#>

Başaran, M. (2009). *Öğretmenim Hasan Ali Yücel*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Günay, D. ve Kılıç, M. (2011). Cumhuriyet dönemi Türk Yükseköğretiminde rektör seçimi ve atamaları. *Yükseköğretim Dergisi*, 1(1), 34-44.

Uluköse, G. T. (2008). *Hasan Ali Yücel*. İstanbul: Kastaş Yayınları.